

развитие личности. В. Сухомлинский видел цель воспитания в развитии творческих сил и способностей личности в условиях коллектива и на основе этико-эстетических ценностей, интересов и потребностей, направленных на творческую работу и саморазвитие. Творческий подход учителя к обучению и воспитанию является очень важным. В. Сухомлинский исследовал профессию учителя, ее особенности, обосновал концепцию формирования гуманистической направленности личности учителя и сформулировал условия его эффективной работы. Его творческое наследие для современных поколений учителей является источником развития и совершенствования профессионального педагогического мастерства.

Ключевые слова: школа, педагогическая система В. Сухомлинского.

Shorobura I. M.

COMPONENTS OF PEDAGOGICAL SYSTEM OF V. SUKHOMLYNSKIY

The article examines questions of development of spiritual needs of children in pedagogical heritage of V. Sukhomlynskiy. The purpose of educational and upbringing processes according to V. Sukhomlynskiy were perfect development of individuality. V. Sukhomlynskiy understood the purpose of education and upbringing in the development of creative forces and abilities of individuality in terms of staff based on ethical and aesthetic values, interests and needs. The aim was – concrete results of creative work and self-development.

V. Sukhomlynskiy considered that the aim of educational and upbringing processes was harmony of social and individual needs in the structure of personality. The role of a teacher is to do practical steps, using scientific researches and valuable categories. V. Sukhomlynskiy explored teaching profession, its features, explained the conception of forming of humanistic orientation of individuality of a teacher and formulated conditions for its effective operation.

Great Ukrainian scientist believed that it was important for a teacher to believe in the possibility of successful education and upbringing of children; to spread harmony of heart and mind; to cultivate responsiveness of every child. V. Sukhomlynskiy thought that a teacher should be able to cherish the child's trust, to be for him (her) the exemple of goodness and justice. His legacy for modern generations of teachers is a source of development and further improvement of professional pedagogical knowledge, skills, practical habits.

Keywords: school, pedagogical system of V. Sukhomlynskiy.

УДК 37.018.2

Белан Г. В.*

ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОТРЕБ І БАЖАНЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК ОСНОВА МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У СПАДЩИНІ В. СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті розглядаються погляди В. Сухомлинського на основні проблеми виховання культури потреб і культури бажань дитини як невід'ємної складової морального виховання особистості. Обґрунтовано актуальність ідей педагога щодо нерозривного зв'язку та пріоритетного значення виховання моральних почуттів, культури поведінки і спілкування дитини зі всіма іншими складовими виховного процесу – розумового, естетичного, фізичного, трудового тощо – та з організацією навчально-виховного процесу в закладі освіти в цілому. На основі наукових праць педагога показано його новаторство у проблемі морального виховання та виховання культури бажань і почуттів особистості на основі гуманістичної спрямованості освітнього й виховного впливу на її духовність і внутрішній світ.

Ключові слова: моральне виховання, моральні почуття, духовність, гуманізм, особистість, культура бажань, культура почуттів, науково-педагогічна спадщина

Суттєві зміни пріоритетів і цінностей в освітньому просторі ХХІ століття, детерміновані сучасними трансформаціями українського суспільства на засадах демократизації та гуманізації, зверненням до європейських політичних і культурних

* © Белан Г. В.

традицій, як наслідок процесу євроінтеграції, спонукають до науково-об'єктивного, конструктивного дослідження, проникнення у глибинні, сутнісні пласти освітньо-виховних явищ і феноменів минулого з метою переосмислення як сучасного освітнього простору, так і історико-педагогічного досвіду української школи. Така тенденція в моделюванні освітніх інфраструктур сьогодення є не лише характерною ознакою сьогоденного розвитку педагогічної науки, що забезпечує дотримання принципів єдності, системності та наступності, а й обов'язковою умовою вдосконалення і підвищення рівня якості сучасної системи освіти України. Побудова навчально-виховного процесу у вітчизняних закладах освіти на основі утвердження загальнолюдських та національних цінностей, здійснення особистісно-орієнтованого підходу до дитини, виховання полікультурності, громадянськості, моральності має спиратися також і на ґрунтовне вивчення та глибоке розуміння основних виховних і дидактичних положень, ідей педагогів, учених, культурно-освітніх діячів України в попередні періоди розвитку педагогічної думки.

За умов інтеграції національної системи освіти в міжнародний освітній простір на засадах пріоритету національних інтересів, толерантності в оцінюванні та адаптації здобутків вітчизняної та зарубіжної педагогічної науки до потреб сучасності особливого значення набувають питання репрезентативного вивчення творчої спадщини тих визначних освітян, педагогів України, які сприяли активізації інноваційних процесів у царині національної педагогічної думки й онтологічним пошукам у сфері наукового пізнання і світового виміру. Зважаючи на зазначене, особливої актуальності в умовах сьогодення набуває дослідження внеску видатного педагога, гуманіста і мислителя ХХ століття – Василя Сухомлинського, наукова спадщина якого залишається іманентним джерелом розвитку сучасної науки про освіту, розвиток і виховання підростаючого покоління.

Вивчення доробку В. Сухомлинського як ученого і педагога в історичній ретроспективі має тривалі хронологічні межі і є якісно-динамічним науковим процесом. Розгляд його творчої діяльності в діахронії приводить сучасну педагогічну науку до розуміння всієї глибини значення науково-педагогічної спадщини педагога, що включає і теоретичні, і прагматично-педагогічні аспекти. На думку О. Сухомлинської, висловлену у статті «Деякі аспекти еволюції сприйняття творчості В. Сухомлинського: дорога довжиною в 40 років», «Сорок років – великий термін. ... Це саме та достатня відстань для історика педагогіки, коли можна подивитися на спадщину ніби з боку, коли вона вже «відстоялася» як витримане вино, коли час уже пройшовся нею і частково зробив за нас роботу: показав тимчасове, миттєве, створене на потребу дня, виділивши, посиливши характерне, неминуще, що ставить його спадщину на один щабель з представниками класичної педагогіки. Усі ці сорок років Сухомлинський і його творчість були присутні на педагогічній дослідницькій і практичній ниві, до нього з різним ступенем інтенсивності зверталися і дослідники, і вчителі, вирішуючи насущні проблеми виховання та освіти» [4, с. 74].

Стверджуємо, що ретроспективний історіографічний і науковий аналіз історико-педагогічних праць, монографій, дисертаційних досліджень, наукових статей, літературних творів, документальних нарисів публіцистичного та художнього характеру, матеріалів ювілейних науково-практичних конференцій та педагогічних читань, присвячених розгляду актуальних проблем спадщини В. Сухомлинського, засвідчує постійний підвищений інтерес науковців і педагогічної громадськості передусім до його педагогічної системи. Різновекторність і велика кількість праць, присвячених вивченню науково-творчої спадщини педагога створили можливість виділити в окремий наукознавчий напрямок в історико-педагогічній науці «сухомлиністику». Слід відзначити, що значна кількість досліджень у рамках цієї галузі зумовила появу низки і систематизаційних та узагальнювальних праць, у яких на основі проблемно-тематичного підходу, хронологічного критерію здійснено історико-педагогічний аналіз досліджень вітчизняних учених, присвячених різним аспектам

творчої системи В. Сухомлинського (з позицій радянської методології, об'єктивно наукового, аксіологічного підходів); визначено основні етапи історичного розвитку сухомлиністики; розроблено типологію наукових підходів до вивчення системи вченого за формою досліджень, характером аналізу спадщини педагога, за напрямками розкриття змісту його творчості, за зверненням до певних вікових періодів розвитку дитини тощо.

Зміст усього масиву досліджень В. Сухомлинського як педагогічної персоналії – це спроба оцінити його як суб'єкта, каталізатора наукового процесу, творця наукових відкриттів, як ученого, ідеї якого стали безцінним надбанням педагогічної науки, призвели до утворення концептуальних змін у її розвитку. Узагальнення тих завдань, що ставили перед собою представники сухомлиністики в часових рамках конкретної епохи, – це поцінування найбільш значного внеску вченого у розвиток педагогічного знання, завдяки якому він увійшов в аннали історії науки, значущість його окремих праць, їх порівняльна цінність, співвіднесеність із минулим і майбутнім педагогічної науки.

Вирішуючи будь-яку проблему педагогічної теорії та практики, В. Сухомлинський ставив у центр своєї уваги постать дитини, цінність її особистості, адже саме від неї, від сформованості її моральних якостей, від її світоглядних позицій залежатиме майбутнє всього людства. У зв'язку з цим і педагогічна система видатного вченого охоплює майже всі аспекти такого складного і багатогранного поняття, як навчально-виховний процес у закладі освіти, його організацію з максимальним урахуванням саме інтересів дитини. У загальновідомих працях «Серце віддаю дітям» (1969), «Павлівська середня школа» (1969), «Народження громадянина» (1970) В. Сухомлинський розглядав поряд з основними ідеями любові до дитини, розвитку творчого потенціалу особистості в умовах колективної співдружності на основі етико-естетичних цінностей, інтересів, потреб, які спрямовані на творчу працю, природи як найважливішого засобу виховання почуття прекрасного і гармонії; розвитку ідеї «радість пізнання» як основи емоційного сприйняття навчального процесу; демократизацію системи управління навчально-виховним закладом; питання теорії навчання, виховання дітей у сім'ї, самовиховання і самоосвіти; професійної майстерності вчителя і проблеми формування в дитини «культури бажань і «культури потреб» як підґрунтя морального виховання особистості» [3, с. 20].

Акцентуючи увагу на проблемі виховання культури потреб і бажань особистості як основи морального виховання у спадщині В. Сухомлинського, зазначаємо, що процес морального виховання дітей педагог розглядав у нерозривній взаємодії всіх інших складових виховного процесу – розумового, естетичного, фізичного, трудового тощо. Проте у формуванні особистості моральному вихованню він надавав пріоритетного значення, стверджуючи: «...дбаючи про досконалість кожної грані, сторони, риси людини, вихователь одночасно ніколи не випускає з поля зору ту обставину, що гармонія всіх людських граней, сторін, рис визначається чимось провідним, основним... Провідним, визначальним компонентом у цій гармонії є моральність» [6, с. 72]. Виходячи з розуміння того, що кожна особистість є унікальною та неповторною і саме постать дитини є центром навчально-виховного процесу, педагог підкреслював, що за створення відповідних умов виховного впливу кожна дитина має всі можливості стати високоморальною людиною, здатною на співчуття, співпереживання, чуйне, доброзичливе ставлення до інших.

Звертаючись до проблеми виховання «культури почуттів» та «культури бажань» крізь призму формування моральності особистості в розумінні В. Сухомлинського, що є метою цієї статті, необхідно відзначити, що в основі розробки цих питань педагогом лежить глибоке усвідомлення цінності й унікальності кожної дитини, гуманістична спрямованість освітнього та виховного впливу на її духовність та внутрішній світ. Аналіз змісту праць ученого засвідчує його глибоке переконання, що формування духовності школяра є провідною, визначальною метою навчально-

виховного процесу в закладах освіти. Він наголошує, що провідною виховною засадою моральності є звернення до індивідуального внутрішнього світу дитини, до її екзистенційних потреб, що зумовлюють формування особистісної моралі кожного.

Визначну роль у розвитку духовності школяра В. Сухомлинський відводить вихователю як мудрому авторитетному керівникові, що залучає дитину до світу найвищих людських цінностей, спрямовуючи бажання і потреби дитини у аксіологічну площину. «...Адже бажання незрілої людини можна порівняти із паростками на маленькому плодovому дереві: з'являється на ньому багато ростків і частина з них – «дикі», так звані «вовчки»; садівник їх прибирає, залишаючи на дереві лише ті, що здатні дати плоди. Так і з людськими бажаннями в дитячому й підлітковому віці: школяреві хочеться дуже багато, його бажання не мають кінця. Але ж, якщо дозволити усьому, що з'являється на дереві, зростати, то плодове дерево здичавіє, а дика парость «вовчків» заб'є плодоносні гілки. Якщо дорослі прагнуть задовольнити будь-яке бажання дитини, виростає примхлива істота, раб бажань і тиран близьких. Виховання бажань – тонка, філігранна робота «садівника»-вихователя, мудрого, рішучого, чуйного і безжального. Він уміло видаляє «вовчки», залишаючи парості, що дадуть плоди» [1, с. 40].

Виховання «культури бажань» і «культури почуттів», за В. Сухомлинським, є особистісним надбанням людини, її власним здобутком унаслідок щоденної праці розуму і серця, важкого усвідомленого вибору між «хочу» і «треба», прикладання вольових зусиль у прийнятті життєвих рішень та їх здійснення. Педагог стверджував, що бажання і почуття особистості мають бути наслідком морального самоствердження людини через її наближення до екзистенційно-ціннісної, високодуховної сутності людських стосунків, через моральні вчинки та дії.

Духовний світ дитини, за глибоким переконанням ученого, має збагачуватись ідеями гуманізму, почуттям любові і поваги до людини, здатністю до самозречення задля високих загальнолюдських ідей, прагненням до морального ідеалу, що сприятиме усвідомленню повноцінності та правильності своїх прагнень, бажань, інтересів. Цими положеннями обґрунтовується і той духовний критерій, який має стати основою життєвого вибору людини, її духовної стійкості, вірності власним переконанням, цілеспрямованості, що сприятиме тому, що особистість свідомо буде «...узгоджувати свої бажання з моральним правом на задоволення бажань, ..узгоджувати свої задоволення, розваги із потребами інших людей...» [5, с. 197]. Відповідно аксіологічній шкалі радянської епохи, в якій жив і працював педагог, найголовнішими моральними почуттями особистості мають бути патріотизм і свободолюбство, колективізм як почуття приналежності особистості до соціальної групи на основі високих суспільнозначущих цілей, гуманізм, працелюбність, мужність і скромність. Проте і в сучасному розумінні ці почуття мають екзистенційно-ціннісний зміст, який безумовно збагачує внутрішній світ людини ХХІ внаслідок свого загальнолюдського звучання і не втрачають свого «вічного» значення в будь-яких суспільно-історичних умовах.

Проблема морального виховання особистості, як свідчить аналіз науково-педагогічної спадщини В. Сухомлинського, є наскрізною темою таких його праць, як «Серце віддаю дітям» (1968), «Народження громадянина» (1970), «Методика виховання колективу» (1971), «Розмова з молодим директором школи» (1973), «Сто порад вчителю» (1984) та інших. У цих творах педагог розробляє та поглиблює проблематику морального виховання, формулює провідні завдання закладів освіти щодо цього виховного напрямку, виокремлюючи важливість опертя на безумовні позитивні якості особистості при цілеспрямованому формуванні моральних переконань, потреб, почуттів, поведінки.

Праці ж, присвячені обґрунтуванню основних положень педагогічної етики, – «Як виховати справжню людину (Етика комуністичного виховання)» (1975) і «Хрестоматія з етики» (1990) – стали й квінтесенцією ідей педагога щодо здійснення

морального виховання в навчально-виховному процесі закладу освіти, у яких «... подано морально-етичні категорії добра і зла, краси, любові і ненависті на рівні дитячого світовідчуття та світосприйняття, уведено в педагогічну науку поняття «духовність», «культура почуттів», «культура бажань», висунуто моральні імперативи «співчуття», «співпереживання», як компоненти гуманної поведінки особистості... Звернення до внутрішнього світу особистості школяра стало початком розвитку гуманістичної моральної традиції та гуманістичного ідеалу в їх радянському варіанті» [2, с. 67].

Таким чином, дослідження сучасних учених на основі ґрунтовного аналізу науково-педагогічного доробку В. Сухомлинського засвідчують, що саме він першим у радянській педагогічній науці звернувся до морально-етичної проблематики (1961), виокремив моральне виховання як основу формування особистості, як стрижневу проблему виховного процесу, виокремив провідні шляхи формування моральності (комунікацію та міжособистісні взаємовідносини), чинники (діяльнісне середовище), сутність поняття «моральний ідеал», притаманного певному суспільному устрою, та шляхи його досягнення. Такі твердження сучасників підкреслюють той факт, що ідеї та погляди В. Сухомлинського як педагога-теоретика та практика були «революційними» в еволюційному плині педагогічної науки 60-х років ХХ століття, адже саме 1961 року з'явилася його книга «Духовный мир школьника (подросткового, юношеского возраста)», де вперше в науковому дискурсі радянської педагогіки розглядається проблема морального виховання підростаючого покоління.

Постановлення цієї проблеми було продиктовано передусім соціальними запитами в умовах «відлиги» означеного часового проміжку та часткової демократизації в усіх галузях життєдіяльності радянського суспільства, коли поняття «духовність», «моральність» особистості набували особливого звучання, зумовлюючи посилення уваги педагогів Т. Конникової, О. Богданової, І. Харламова до проблем морального виховання як однієї (проте не пріоритетної) зі складових формування особистості. Відштовхуючись від потреб часу та суспільних вимог, В. Сухомлинський як педагог-практик, чийі наукові міркування отримували неоціненне практичне підтвердження в діяльності Павлиської середньої школи, з особистісних переконань свідомо звернувся до розроблення проблем морального виховання як основи розвитку духовного світу дитини і як пріоритетного завдання виховання дітей [2, с. 66].

Значущість та новаторство науково-педагогічних пошуків В. Сухомлинського в контексті становлення й розвитку проблематики морального виховання і духовності особистості знаходять своє підтвердження й у дослідженнях сучасників педагога – провідних радянських науковців у галузі методології М. Данилова та М. Болдирева, які у праці «Проблеми методологии педагогики и методики исследований» (1971) підкреслювали: «Є педагоги особливого жанру пошуку. Вони прагнуть брати для вивчення ті явища і процеси, які не піддавалися дослідженню і про які немає матеріалу в літературі. Це педагоги – дослідники «білих плям» у педагогічній науці. Серед них можна назвати В. Сухомлинського, що взявся за дослідження духовного світу радянського школяра. Цей факт дуже цікавий: проблема, що нещодавно здавалася «білою плямою» в педагогіці, постала на одному з магістральних шляхів сучасних педагогічних досліджень» [2, с. 66].

Відповідно до цієї думки можна стверджувати, що висловлені й обґрунтовані педагогом ідеї та положення морального виховання особистості в навчально-виховному процесі школи (тотожність і взаємозв'язок виховання і розвитку дитини, роль пізнавальної активності в процесі становлення моральності особистості, єдність емоційно-ціннісного, почуттєвого ставлення і моральної оцінки фактів і явищ у виховному процесі, поведінка дитини як важливий компонент формування моральності, важливість урахування фізичного і психічного стану дитини у моральному вихованні тощо) належать до тих концептуальних основ, які сьогодні є підґрунтям сучасного розуміння сутності морального виховання, формування моральної культури, яка включає такі складові, як моральна свідомість особистості, моральні почуття,

моральні стосунки, стійкі позитивні мотиви поведінки та спілкування за моральними нормами суспільства.

Підсумовуючи слід зазначити, що динаміка вивчення доробку В. Сухомлинського як знакової постаті в історико-педагогічному дискурсі, неоднозначність сприйняття висловлених ним ідей та переконань, діаметральність оцінки його педагогічних поглядів, зумовлена історико-культурними та ідеологічними умовами функціонування суспільства, підтверджує не тільки значущість спадщини вченого в еволюційному розвитку педагогіки як науки, але й ефективність сучасних дослідницьких пошуків, дає можливість зробити загальні висновки щодо напрямку реформаційних процесів в освітній сфері.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку полягають у поглибленому аналізі практичного впровадження досвіду морального виховання В. Сухомлинського в умовах сучасного навчального закладу.

Література:

1. Сухомлинский В. О. Этюды о коммунистическом воспитании / В. О. Сухомлинский. – М. : «Народное образование», 1967. – № 2. – С. 38-46.
2. Сухомлинська О. В. В. О. Сухомлинський і моральне виховання: трансформація педагогічних цінностей / Сухомлинська О. В. // В. О. Сухомлинський у роздумах сучасних українських педагогів : монографія / [О. В. Сухомлинська, О. Я. Савченко, В. С. Курило, І. Д. Бех та ін.]. – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. – С. 64-73.
3. Сухомлинська О. В. Василь Олександрович Сухомлинський – наукова біографія / О. В. Сухомлинська // В. О. Сухомлинський у роздумах сучасних українських педагогів : монографія / [О. В. Сухомлинська, О. Я. Савченко, В. С. Курило, І. Д. Бех та ін.]. – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. – С. 14-24.
4. Сухомлинська О. В. Деякі аспекти еволюції сприйняття творчості В. Сухомлинського: дорога довжиною в 40 років / О. В. Сухомлинська // В. О. Сухомлинський у роздумах сучасних українських педагогів : монографія / [О. В. Сухомлинська, О. Я. Савченко, В. С. Курило, І. Д. Бех та ін.]. – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. – С. 74-96.
5. Сухомлинський В. О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинський. – М. : Молодая гвардия, 1971. – С. 190-197.
6. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості / В. О. Сухомлинський // Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / редкол. : О. Г. Дзевєрін (голова) та ін.. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 1. – 1976. – С. 53-206.

Белан А. В.

ВОСПИТАНИЕ КУЛЬТУРЫ ПОТРЕБНОСТЕЙ И ЖЕЛАНИЙ ЛИЧНОСТИ КАК ОСНОВА НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ В НАСЛЕДИИ В. СУХОМЛИНСКОГО

В статье рассматриваются взгляды В. Сухомлинского на основные проблемы воспитания культуры потребностей и культуры желаний ребенка как неотъемлемой составляющей нравственного воспитания личности. Обоснована актуальность идей педагога в неразрывной связи и приоритетном значении воспитания нравственных чувств, культуры поведения и общения ребенка со всеми другими составляющими воспитательного процесса – умственного, эстетического, физического, трудового и т.д., с организацией учебно-воспитательного процесса в учебном заведении в целом. На основе научных трудов педагога показано его новаторство в проблеме нравственного воспитания и воспитания культуры желаний и чувств личности на основе гуманистической направленности образовательного и воспитательного воздействия на ее духовность и внутренний мир.

Ключевые слова: нравственное воспитание, нравственные чувства, духовность, гуманизм, личность, культура желаний, культура чувств, научно-педагогическое наследие.

Belan H.V.

UPBRINGING OF CULTURE OF NEEDS AND DESIRES OF PERSONALITY
AS BASIS OF MORAL EDUCATION IN HERITAGE OF V. SUKHOMLYNSKIY

The article examines V. Sukhomlynskiy's views on basic problems of education of culture of needs, culture of desires of a child. The urgency of pedagogue's ideas is in education of moral sentiments, culture of behavior and communication with other components of educational process – intellectual, aesthetic, physical, labor, etc, and with organization of educational process in institution of education in general is described. On the basis of scientific works of pedagogue the article shows his innovation in the problem of moral education and education of culture of feelings and desires of personality on the basis of humanistic orientation of education and educational impact on his or her spirituality and inner world. The article presents the pedagogue's understanding of education of «culture of desire» and «culture of feelings» as a personal possession of a man, his own welfare due to daily work of mind and heart, difficult election between «I want» and «I need», application of strong-willed efforts in making life decisions and their implementation. It is proved that wishes and feelings of a person should be the result of moral self-affirmation of a man through his (her) approach to highly spiritual nature of human relations, through moral deeds and actions. Based on the study of V. Sukhomlynskiy's works it is proved that the inner world of a child should be enriched by ideas of humanism, sense of love and respect for a person, pursuit of moral ideal, that will contribute to realization of usefulness and accuracy of their aspirations, desires and interests.

Keywords: moral education, moral feelings, spirituality, humanism, individuality, culture of desires, culture of feelings, scientific and pedagogical heritage.

УДК 37.091.4 Сухомлинський:[37.035:364.2](016)

Заліток Л. М.*

**ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОТРЕБ ОСОБИСТОСТІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ІДЕЙ
В. СУХОМЛИНСЬКОГО (НАУКОВО-БІБЛІОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ)**

У дослідженні розглянуто проблему виховання культури потреб особистості в спадщині В. Сухомлинського шляхом науково-бібліографічного аналізу. Виокремлено і систематизовано праці педагога щодо розвитку духовних та інформаційних потреб особистості, формування культури потреб засобами художньо-естетичного пізнання світу та ролі педагогів і батьків у вихованні цих потреб. У результаті проведеного дослідження було доведено, що створення бібліографічних видань, присвячених В. Сухомлинському, є необхідною умовою розвитку такого історико-педагогічного напрямку, як персоналії. Дослідження засвідчило актуальність педагогічного досвіду В. Сухомлинського і необхідність його широкої популяризації в сучасній школі.

Ключові слова: потреби, особистість, спадщина В. Сухомлинського, виховання.

Питання рушійних сил, що спонукають людину до дії та зумовлюють її розвиток, завжди цікавило як педагогів, так і психологів, представників інших наук про людину й суспільство. У наш час загально визнаною є провідна роль потреб у житті особистості. Сучасна наука про людину та суспільство спирається на ідею про першість потреб серед усіх спонукань осіб до дії.

Формування й розвиток вищих людських потреб – головне завдання громадських інституцій та соціуму загалом. Сьогодні перед суспільством гостро постало питання виховання гуманної, духовної та моральної особистості. Основним елементом духовної структури особистості є потреби. За кількістю потреб, за їх характером можна говорити про рівень розвитку людини.

Будучи усвідомленими, потреби перетворюються на інтереси особи, в яких відтворюється ставлення людини до умов життя й діяльності. Потреби, відбиваючись у свідомості особистості, заломлюючись через її ціннісні орієнтації, призводять

* © Заліток Л. М.